



LATVIAN INSTITUTE OF  
INTERNATIONAL AFFAIRS  
LATVIJAS ĀRPOLITIKAS INSTITŪTS



# EIROPAS POLITISKIE IZAIČINĀJUMI EIROPAS PARLAMENTA VĒLĒŠANŪ UN LATVIJAS PREZIDENTŪRAS ES PADOMĒ KONTEKSTĀ

Rīga, 2014

*Latvijas Ārpolitikas institūta analīze Latvijas Republikas Ārlietu ministrijai<sup>1</sup>*

## **Eiropas politiskie izaicinājumi Eiropas Parlamenta vēlēšanu un Latvijas prezidentūras ES Padomē kontekstā**

Šī ziņojuma mērķis ir ieskicēt 2014. gada, nedaudz vairāk par pusi gada pirms Latvijas prezidentūras ES Padomē (prezidentūra), gaidāmos politiskos notikumus un sagaidāmos rezultātus Eiropas Savienībā (ES) un Latvijā. Ziņojuma sākumā analizēti vairāki dominējošie uzskati un idejas par Eiropas Savienības tālākās attīstības ceļiem, kur tiks modelēti labākie un sliktākie scenāriji no Latvijas prezidentūras viedokļa. Tiks ņemti vērā arī Latvijas iekšpolitiskie faktori un iedzīvotāju noskaņojums par labu vienam vai citam scenārijam. Ziņojuma otrā sadaļa tiks veltīta politiskās situācijas Eiropas Savienībā analīzei, konkrēti, Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanu potenciālajam iznākamam un Eiropas Komisijas (EK) jaunā sastāva izvērtēšanai.

Ziņojuma ietvaros secinājumi ir izdarīti balstoties uz dalībvalstu un ES institūciju politiku vērtējumiem un izteikumiem, dominējošajām tendencēm un izpratnēm Eiropas Savienības ekspertu un akademiķu aprindās, kā arī uz iepriekš veiktiem aprēķiniem, kas atrodami publiskos resursos. Ziņojumā ir ņemts vērā gan ES valstu iedzīvotāju, gan arī Latvijas iedzīvotāju noskaņojums un attieksmes pret noteiktiem jautājumiem. Rezultātā tiks izdarīti secinājumi par iespējamajām pozīcijām vai aspektiem, kuriem jāpievērš uzmanība Latvijas prezidentūras kontekstā.

### **Satura rādītājs**

*Secinājumu kopsavilkums .....	3
1. Domāšanas vektori mūsdienu Eiropas Savienībā .....	5
1.1. ES institūciju veicinātā federalizācija .....	5
1.2. Subsidiaritātes pārskatīšana un funkciju repatriācija atsevišķās jomās .....	7
1.3. Daudzu ātrumu Eiropas veidošanās.....	8
1.4. ES dezintegrācija .....	9
2. EP vēlēšanu un politisko cīņu faktors 2014. gadā.....	10
2.1. Euroskeptisko politisko spēku ietekmes palielināšanās .....	10
2.2. Pro-eiropisko politisko grupu vēlēšanu rezultāti un EK priekšsēdētāja ievēlēšana .....	13
3. Vispārīgie secinājumi .....	16

<sup>1</sup> Šis pētījums ir Latvijas Ārpolitikas institūta autoru veikts un neatspoguļo Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas oficiālo viedokli



## \*Secinājumu kopsavilkums

- Nav redzami apstākļi, kuri varētu izraisīt pēkšņu institucionālu vai politisku krīzi Eiropas Savienībā, ja vien nacionālo vai EP vēlēšanu kontekstā uz politiskās skatuves neparādās klaji populistiski spēki, kuri spēj veiksmīgi apelēt pie ekonomisko problēmu mākto valstu iedzīvotājiem.
- Vācijas modernā *Große Koalition* apvieno ekonomiskā ideoloģijā pretējus politiskos spēkus, tādējādi mazinot šķeltniecisku ideju (Ziemeļu/Dienvidu vai vairāku ātrumu Eiropas) potenciālu nostiprināšanos arī visā ES līmenī (izaugsmes un taupības diskusijas kontekstā).
- 2014. gada pavasara notikumi Ukrainā mazina dezintegrācijas draudus Eiropas Savienībā, jo ir atgādinājuši gan ES institūcijām, gan daudzām dalībvalstīm, sevišķi Ziemeļeiropā un Austrumeiropā, par ārējo draudu aspektu un novirzījuši fokusu no iekš-ES diskusijām.
- Dezintegrācijas tendences, sevišķi pēc finanšu krīzes radītās ekonomiskās nestabilitātes un neziņas beigām, nav ticamākais scenārijs.
- Vairāku ātrumu Eiropa jau faktiski pastāv. Bet, līdz šim ES institūcijas ir bijušas visnotaļ aktīvas, neļaujot dalībvalstīm ieslīgt savstarpējas salīdzināšanas un klajas kaunināšanas retorikā un neļaujot institucionalizēt elitārus klubus ES iekšienē.
- ES dezintegrācijas ideju popularitātei šobrīd pamatīgu triecienu ir devusi Lielbritānijas pieeja kompetenču izvērtēšanai un pārskatīšanai, jo ļauj veidot rāmāku un intelektuāli sarežģītāku diskusiju ar ES dalībvalstu politiski mērenajiem iedzīvotājiem.
- 2014. un 2015. gadā ir sagaidāma Lielbritānijas ziņojumu rezultātu un subsidiaritātes principa plašāka diskutēšana Eiropas Savienībā un analītiķu kopienās. Subsidiaritātes pārskatīšana un funkciju repatriācija atsevišķās jomās var kļūt par dominējošo politisko tendenci ES nākotnes diskusijās.
- 2014. gadā, iznākot triju no četriem semestru pārskatu rezultātiem, gan Eiropas Parlamenta vēlēšanu, gan jaunās Eiropas Komisijas veidošanas kontekstā politiķi tieksies izmantot iegūtos rezultātus.
- Diskusijas turpināsies par EK jau izteiktajiem ES attīstības piedāvājumiem un nav izslēgtas arī „aizejošā” Eiropadomes prezidenta iniciatīvas.
- Krīzes risinājumi ES ir paplašinājuši gan Eiropas Komisijas, gan arī Eiropas Centrālās bankas ietekmi. ES institūcijas ir un paliks galvenais ES integrācijas padziļināšanas spēks.
- ES institūciju, sevišķi EK un EP, prasmes sekot līdzi ES sabiedriskajai domai un atbilstoši prezentēt idejas ir tikai pieaugušas pēdējo desmit gadu laikā, padarot tās nozīmīgas arī nacionālo valstu iekšpolitiskajās debatēs.
- EP vēlēšanu kontekstā atsevišķu politiķu vēlme diskutēt par ES pārmaiņām un ES lomu ir saistīta ne tikai ar populāro eiroskeptiķu partiju, bet arī ekonomiskās krīzes un bezdarba izraisīto nepatiku.
- Ir novēroti centieni no ārpuses aktīvāk šķelt ES valstu pozīcijas, izmantojot tiešu jautājumu lobiju un sadarbību ar nekonstruktīviem eiroskeptiskajiem politiskajiem spēkiem Eiropas Savienībā.

- Ņemot vērā eirozonas krīzi un īstenotos taupības pasākumus, tiek prognozēts, ka EP vēlēšanās ES pilsoņi izmantos iespēju veikt protesta balsojumu, attiecīgi EP ievēlot radikālus eiroskeptiskus politiskos spēkus.
- Eiroskepticisma idejas dažādās variācijās un atbalsta līmeņos ir sastopamas visās ES dalībvalstīs.
- Jaunajā EP sasaukumā varētu būt ap 100-160 EP deputātu vietu (no 751); labējie ekstrēmisti (galējie labējie) varētu iegūt maksimāli 90 EP deputātu vietas, savukārt kreisajiem ekstrēmistiem (galējiem kreisajiem) tiek prognozētas aptuveni 70 vietas.
- Pro-eiropisko politisko grupu deputātu vietu skaits varētu sasniegt 520-530, kas ir aptuveni 70% no kopējā EP deputātu skaita.
- Tomēr, lai radikālie eiroskeptiskie politiskie spēki iegūtu reālu ietekmi uz likumdošanas procesu EP, izšķiroša nozīme būs to spējai konsolidēties politiskajā grupā.
- Radikālie eiroskeptiskie politiskie spēki (it īpaši galējie labējie) vairāk koncentrēsies uz savu ideju popularizēšanu un publicitāti (runas EP plenārsesijās u.tml.), ne tik daudz uz iesaisti likumdošanas procesā EP.
- EK priekšsēdētāja izvēlē centrālais noteicošais faktors būs jaunā ievēlēšanas kārtība, kas jauno kandidātu atlasī un rezultātus padarīs politizētākus nekā ir bijis līdz šim.
- Faktiskais iznākums, kas jāņem vērā **Latvijas interešu un prezidentūras kontekstā**, ir EK un EP politiskā tuvināšanās, kas šo koalīciju vēl vairāk nostātīs pret Padomi, apgrūtinot arī prezidentūras darbu.
- Latvijas prezidentūras kontekstā ir jāreķinās, ka EK priekšsēdētāja amatu var iegūt sociāldemokrātu pārstāvis, kurš turpinātu uzsvērt sociālos jautājumus ES dienaskārtībā, sevišķi augstā bezdarba apstākļos daudzās ES valstīs.
- 2014. gada ietvaros attiecīgi ir jāveic arī Latvijas „sarkano līniju”, ieguvumu un zaudējumu (10 gadu kopš iestāšanās ES) izvērtēšana kā sagatavošanās potenciālajām politiskajām debatēm par ES nākotni ar iespējami skaidrāku pozīciju.
- Lielbritānijas ziņojumi ir noderīgi arī pašas Latvijas vietas ES turpmāko diskusiju kontekstā, kas jau atkal ļautu izdiskutēt „sāpīgos jautājumus” attiecībā uz ES pirms prezidentūras sākuma un izskaidrot, kādēļ prezidentūras laiks var nebūt piemērotākais konkrēto problēmu risināšanai.
- Turklāt pret-ES noskaņotajiem politiķiem bieži ir raksturīgs populisms un faktu kļūdas, tādēļ to ietekmi var mazināt tikai labi skaidroti ES lēmumi un arī mazāk redzamas gan dalībvalstu, gan ES institūciju savstarpējās domstarpības lēmumu pieņemšanā.

## 1. Domāšanas vektori mūsdienu Eiropas Savienībā

Šī ziņojuma nodaļa pievērsīsies un detalizēti aplūkos sekojošas **Eiropas Savienības iespējamās attīstības tendences**:

- 1) ES institūciju veicinātā federalizācija
- 2) Subsidiaritātes pārskatīšana un funkciju repatriācija atsevišķās jomās
- 3) Daudzu ātrumu Eiropas veidošanās
- 4) ES dezintegrācija

Katrai no tendencēm tiks definēti galvenie virzošie elementi un politiskā loģika; kā arī tiks identificēti izaicinājumi situācijas attīstībai Latvijas prezidentūras laikā, ņemot vērā arī Latvijas iedzīvotāju iespējamo reakciju.

Eiropas Savienības integrācijas ceļu pastāvīgi ir raksturojis garš un daudzu kritiķu nopelts ceļš. **ES ir veidojusies savstarpēji konkurējot** un cīnoties diviem antagonistiskiem skatījumiem: integrācijas atbalstītājiem (federālistiem un unitāristiem) un nācijas valsts suverenitāti aizstāvošiem nacionālistiem. Vēl vairāk - ne tikai šīs atšķirīgās idejiskās pieejas, bet arī valstu nacionālās intereses, pat konkrētu politiku, un vēl vairāk - specifiski tam mirklim raksturīgu politisko un ekonomisko situāciju kopums, ir noteicis arī mūsdienu Eiropas Savienības raksturu un institucionāli-tiesisko ietvaru. Analizējot gan Lisabonas līguma raksturu un sarežģīto pieņemšanas procesu, kā arī tā vēl eksistējošās praktiskās piemērošanas problēmas, var skaidri redzēt daudzveidīgo pieeju radītās sekas. Līdzīgu **nenoteiktības kombināciju** ir radījusi arī šā brīža ekonomiskā situācija, kopā ar ES institūciju tradicionālo ietekmes palielināšanas vēlmi un Eiropas valstu politiku viedokļu dažādību kopš „neparedzamības situācijas” atrisināšanas finanšu tirgos, kā arī 2014. gada pavasara notikumiem Ukrainā. Politiku spēja būt atbildīgiem<sup>2</sup> tomēr ļauj diskusijām par Eiropas institucionālo un politisko uzbūvi būt salīdzinoši konstruktīvām.

### 1.1. ES institūciju veicinātā federalizācija

ES institūcijas savā loģikā un vēsturiskajā pieredzē ir izvēlējušās aicināt pēc ciešākas savstarpējas koordinācijas starp ES dalībvalstīm jaunās jomās. Integrācija vienā no jomām tiek pasniegta kā nepieciešamība integrēties vēlāk pakārtotajās un saistītajās jomās. Vēl vairāk, ņemot vērā, ka Eiropas integrācijas procesus pastāvīgi ir noteikušas atšķirīgas krīzes situācijas un Eiropas vai globāla mēroga pārmaiņas, ES institūciju vēlmei palielināt savu klātbūtni un ietekmes iespējas ir arī izdevīgs politiskais moments šā brīža ekonomisko problēmu kontekstā.

Atšķirīgie ekonomiskās politikas koordinācijas un fiskālās pārvaldības mehānismi (piemēram, 6-paka, 2-paka un Eiropas semestris), kā arī glābšanas fondi (piemēram, Eiropas Stabilitātes mehānisms vai Vienotais noregulējuma mehānisms), bet sevišķi jau Līgums par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību Ekonomikas un monetārajā savienībā ir piešķīruši un paplašinājuši gan Eiropas Komisijas, gan arī Eiropas

<sup>2</sup> Bukovskis K. European Union by David Cameron, Latvijas Ārpolitikas institūts, 01.02.2013., <http://liia.lv/en/blogs/european-union-by-david-cameron/>

Centrālās bankas ietekmi. Papildus arī Eiropas Parlaments (EP) turpina tiekties nodrošināt sev pilnībā līdzvērtīgu un pat ietekmīgāku pozīciju ES lēmumu pieņemšanā, mazinot nacionālo valdību lomas. Attiecīgi veidojas situācija, ka EP un EK saista ne tikai Līgumu uzliktā kopējo ES interešu aizstāvēšanas misija, bet arī institucionālās ietekmes paplašināšanas loģika.

ES līderu vēlmes un plānus skaidri apliecina arī to konsekventā pieturēšanās pie regulāriem piedāvājumiem integrēt ES dziļāk un valstu un to sabiedrību pakāpeniskas piekrišanas iegūšanas šādas rīcības leģitimizācijai. Respektīvi, arī pēc zīmīgās Lielbritānijas premjera *David Cameron* runas 2013. gada janvārī ES institūciju līderi demonstrēja vēlmi turpināt tradicionālo integrācijas kursu<sup>3</sup> un marginalizēt Lielbritānijas pieeju.

Tādējādi var secināt, ka **ES institūcijas ir un paliks galvenais ES integrācijas padziļināšanas spēks**. Ja idejas gūst atbalstu nozīmīgākajās dalībvalstīs (sevišķi jāvēro Vācijas pozīcija un Vācijas konstitūcijas „fleksibilitātes jautājums”, kā arī Francijas ekonomiskā situācija, kas tradicionāli ietekmē dažādu politisko pozīciju izcelšanu dienaskārtībā), tās pakāpeniski kļūst populāras arī mazākās ES dalībvalstīs. Kopējā dalībvalstu pozīciju attiecībā uz ES institūciju interesēm ir visnotaļ piesardzīga un pragmatiska. Tomēr, ES institūciju, sevišķi EK un EP prasmes sekot līdzī ES sabiedriskajai domai un atbilstoši prezentēt idejas ir tikai pieaugušas pēdējo desmit gadu laikā, padarot tās nozīmīgas arī nacionālo valstu iekšpolitikajās debatēs.

*No Latvijas prezidentūras interešu konteksta raugoties, svarīgākais ir ņemt vērā, ka ES institūciju (atšķirībā, piemēram, no dalībvalstīm) pozīcijas par dziļākas integrācijas veicināšanu nemazināsies.* Gluži pretēji, Ekonomikas un monetārās savienības Sociālās dimensijas ideja, ko publiskoja 2013. gada oktobrī, nerimstošās idejas par Fiskālo Savienību (un nodokļu harmonizācijas un finanšu darījumu nodokļa virzīšana) un pat Budžeta Savienību tikai atgādina par to, cik „saistītajās” jomās ES institūcijām šobrīd ir iespējas mēģināt panākt ES līmeņa koordināciju gan esošo Līgumu ietvaros, gan pozitīva politiskā noskaņojuma gadījumā arī aicinot uz Līgumu izmaiņām. Attiecīgi, ir būtiski Latvijā politiķiem apzināties EK un EP pragmatiskās intereses (ne tikai citu dalībvalstu) un reizēm būt kritiskākiem pret ES institūciju priekšlikumiem.

Būtiski ir izvairīties no politiķu un valsts redzamāko amatpersonu centieniem priekšvēlēšanu (gan EP, gan Saeimas) laikā izmantot kritiku publiskajā telpā par ES nākotni. Šo tendenci gan acīmredzot mazina notikumu Ukrainā izvirzīšanās pirmajā

<sup>3</sup> Van Rompuy H., Barroso J., Juncker, J.-C., Draghi, M. Towards a Genuine Economic and Monetary Union, 05.12.2012.,

[http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms\\_data/docs/pressdata/en/ec/134069.pdf](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/134069.pdf);

Communication from the Commission. A blueprint for a deep and genuine Economic and Monetary Union; Launching a European Debate”, Brussels, 28.11.2012, COM(2012) 777 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0777:FIN:EN:PDF>;

Speech by President of the European Commission Barroso: Europe 2020: A blueprint for the Post-Crisis World, 07.03.2013., [http://europa.eu/rapid/press-release\\_SPEECH-13-204\\_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-204_en.htm)

plānā. Fakts, ka Latvijas iedzīvotāju skatījumā<sup>4</sup> **turpmākam atbalstam ES integrācijai ir jānotiek tikai pēc konsultācijām ar sabiedrību**, liek piesardzīgi izturēties arī pret krasu dziļākas ES integrācijas solījumu izteikšanas. Lai ļautu Latvijai „sagaidīt” prezidentūru ar mazākām bažām partnervalstīs, mērenībai un pragmatiskumam no valdības pārstāvju un valsts amatpersonu puses ir jābūt dominējošajai pieejai, komentējot jaunus priekšlikumus.

## **1.2. Subsidiaritātes pārskatīšana un funkciju repatriācija atsevišķās jomās**

Otrais dominējošais domāšanas vektors, kurš iezīmējas 2013. gada ES institucionālo pārvērtību uztverē, ir nacionālistiskais, suverenitāti un ES funkciju pārskatīšanas virziens. Tā redzamākie pārstāvji ir Lielbritānijas premjerministrs *David Cameron* un Nīderlandes premjers *Mark Rutte*. Abi pārskati<sup>5</sup>, ko gatavo attiecīgās valdības un viņu pieaicinātie eksperti, protams, ir radījuši daudz spekulāciju ne tikai pašmājās, bet visā ES un pat pasaulē. Demokrātiskuma un vadītu diskusiju centieni, ko abu valstu politiķi izmanto, lai mazinātu augošu eiroskepsi pašmājās ir **centieni „nogaidīt” ekonomiskās krīzes raisīto neapmierinātību** un politiskā ekstrēmisma pieauguma tendences.

Šīs „kompetenču repatriācijas”, „subsidiaritātes pārskatīšanas” idejas politiskajā un intelektuālajā vidē atkal ir aizēnojuši notikumi Ukrainā, tomēr ekspertu līmenī diskusijas turpina notikt. Protams, tas skaidrojams ar to, ka šis ir pirmais oficiālais mēģinājums metodoloģiski izvērtēt dalības ES implikācijas un ES institūciju noderīgumu jautājumu risināšanā. Subsidiaritātes pārskatīšanas idejai gan no intelektuālā, gan politiskā viedokļa ir bijuši atbalstītāji arī citās valstīs, jo šis tiek uzskatīts par vidusceļu starp ES institūciju un atsevišķu dalībvalstu kā Vācija vai Beļģija veicināto ES kompetenču palielināšanos noteiktās jomā un lielākajai daļai ES iedzīvotāju un politiķu nevēlamo ES dezintegrāciju.

Lielbritānijas un Vācijas atšķirīgās pozīcijas izriet no Francijas un Vācijas kā klasiskā ES dzinēj spēku rakstura un Lielbritānijas pašmārginalizācijas kopš M. Tečeres laikiem. Šī Lielbritānijas politika ir novedusi pie nosacīti mazākas ietekmes uz ES procesiem. Kontekstā ar ES centieniem šobrīd krīzes iespaidā „padziļināties” arī nacionālo budžetu koordinēšanas jomā, Lielbritānijas valdība ir nokļuvusi izvēles priekšā, vai turpināt tradicionālo politiku, vai kļūt vairāk uz ES integrāciju tendētiem. Tas arī norāda uz centieniem iegūt papildus laiku, vienlaikus ar potenciālās tradicionālās politikas maiņas leģitimizēšanu sabiedrībā. Respektīvi, **Lielbritānijas pārskats tiek uzlūkots kā centieni atgūt nokavēto un nodrošināt savu ietekmi ES lēmumu pieņemšanas procesos**. Šajā kontekstā jāatzīmē, ka Nīderlandes valdības plāns veikt subsidiaritātes pārbaudi atkal vairāk tiek kritizēts par pārlietu šīs valsts nacionālo interešu motivētu rīcību, nevis patiesiem centieniem izvērtēt visas kopējās ES

<sup>4</sup> Lūdzam skatīt „Latvijas nākotne Eiropas Savienības attīstības ietvaros: diskusijas par federālismu un tā nozīmēm sabiedrībā”, Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, Latvijas Republikas Ārlietu ministrija, 2013., detalizētam izklāstam par Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret Latvijas vietu ES.

<sup>5</sup> Review of the balance of competences, Foreign & Commonwealth Office, <https://www.gov.uk/review-of-the-balance-of-competences#semester-1>

kompetences. Vācijas kancleres *Angela Merkel* arī pirmsvēlēšanu izteikumi<sup>6</sup> par atsevišķu ES kompetenču atsaukšanu, šobrīd šķiet kā centieni iegūt papildus atbalstītājus, mazināt eiro skepticisma popularitāti, nevis mērķtiecīga politikas maiņa, kas Vācijai būt neizdevīga gan ekonomiski, gan politiski.

*Tādējādi Latvijas prezidentūras kontekstā* ir jāņem vērā, ka 2014. gadā, iznākot triju no četriem semestru pārskatu rezultātiem, diskusijas tiks balstītas uz šiem atzinumiem un gan Eiropas Parlamenta vēlēšanu, gan jaunās Eiropas Komisijas veidošanas kontekstā **politiķi var censties izmantot iegūtos rezultātus**. Vēl vairāk, gan Lielbritānijas, gan Nīderlandes izvēlētā pieeja ir ilgi gaidītais **tehnokrātiskais izvērtējums**, nevis tradicionālā, ES integrāciju atbalstošā vai noliedzošā retorika vai pat demagoģijā. Turklāt, ņemot vērā jau iedibinājušos kavēšanos ar ziņojumu iznākšanu, uz 2015. gada sākumu varētu iznākt beidzamā pakā, kurā ietilpst vairāki Lielbritānijai tradicionāli „jūtīgie” faili, tostarp Ekonomikas un monetārā savienība.

**No Latvijas viedokļa raugoties**, šiem ziņojumiem un to politiskajai izmantošanai ir jāseko līdzi uzmanīgi, esot gataviem gan iekšpolitisku, gan ārpolitisku (tuvojošās prezidentūras) iemeslu dēļ. **Valsts amatpersonām ir jābūt gatavām komentēt pārskatu secinājumus un saprast Latvijas pašas intereses**. 2014. gada ietvaros attiecīgi ir jāveic arī Latvijas „sarkano līniju”, ieguvumu un zaudējumu (10 gadu kopš iestāšanās ES) izvērtēšana kā sagatavošanās potenciālajām politiskajām debatēm. Lielbritānijas ziņojumi arī noteikti ir noderīgi pašas Latvijas vietas ES turpmāko diskusiju kontekstā, kas jau atkal ļautu izdiskutēt „sāpīgos jautājumus” attiecībā uz ES pirms prezidentūras sākuma un izskaidrot, **kādēļ prezidentūras laiks var nebūt piemērotākais konkrēto problēmu risināšanai**.

### **1.3. Daudzu ātrumu Eiropas veidošanās**

„Daudzu ātrumu Eiropa” ir jēdziens, kas itin bieži ir ticis un tiek pieminēts šī brīža ekonomisko un finanšu problēmu Eiropas Savienībā kontekstā. Lai arī vairāku ātrumu Eiropas ideja ir senāka par 2008. gadā sākušos ekonomisko krīzi, tieši institucionālās un normatīvās izmaiņas, kā arī politiskās pārdomas ES ir aktualizējušas jēdziena lietojumu un interesi par to. Arī Latvijas premjerministrs Valdis Dombrovskis ir lietojis argumentu Latvijas pievienošanās eirozonai kontekstā<sup>7</sup>. No ES tiesību normu (juridiskā) viedokļa centrālais regulējošais dokuments, kas definē ciešākas sadarbības principu (*enhanced cooperation*), ir Līguma par Eiropas Savienību 20. pants un Līguma par Eiropas Savienības funkcionēšanu 326.-328. panti. Paralēli gan arvien lielāku ietekmi, acīmredzot, gūst vairāki līdzīgi principi: atvērtās sadarbības metode (*open co-ordination method*) un makro-reģionu stratēģijas (*macro-regional strategies*), tostarp ES Stratēģija Baltijas jūras reģionam, kā arī *passerelle clauses* un

<sup>6</sup> Kirkup J. Angela Merkel: Brussels Should Return Powers, The Telegraph, 14.08.2013, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/10243695/Angela-Merkel-Brussels-should-return-powers.html>

<sup>7</sup> Saeimas Eiropas lietu komisija apstiprina Latvijas nacionālo pozīciju Eiropadomes sanāksmei. – Saeima. – 27.06.2012. <http://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/19873-saeimas-eiropas-lietu-komisija-apstiprina-latvijas-nacionalo-poziciju-eiropadomes-sanaksmei>



tiesiskās iespējas dalībvalstīm rīkoties bez visu dalībvalstu piekrišanas, tostarp starpvaldību vienošanos ietvaros.

No politiskā viedokļa var jau identificēt vairākus piemērus valstu ciešākai sadarbībai. Ir virkne redzamu situāciju, kad valstis ir izvēlējušās nepievienoties atsevišķām politikām. Sevišķi tas ir redzams daudzskaitlīgajos izņēmumos (*opt-out*), Šengenas zonas dalībvalstu kontekstā, eirozonas pastāvēšanas un pieaugošās lomas kontekstā, Patentu savienības veidošanas piemērā, finanšu darījumu nodokļa priekšlikumā. Nedrīkst aizmirst arī, protams, Eiropas Ekonomiskās zonas un EFTA eksistenci kā vienu no redzamiem piemēriem ES un trešo valstu mijiedarbības principiem.

**Vairāku ātrumu Eiropa jau *de facto* pastāv**, lai arī ES kopā saturošais elements ir tieši atvērtība visām dalībvalstīm agrākai vai vēlākai pilnīgai integrācijai. Neskatoties uz ilglaicīgiem un daudzskaitlīgiem izņēmumiem, kurus ir izkaulējusi gandrīz katra ES dalībvalsts, tieši politiskā integrācija un vēlme sadarboties citās jomās ir uzturējusi ideju par ES kā veselu veidojumu. Šī pieeja atkal var saglabāties tikai, ja ES institūcijas un citas dalībvalstis būs atvērtas citu valstu integrācijai un netiks novilkta striktas robežas starp vienām un otrām dalībvalstīm. Šobrīd ES institūcijas ir bijušas visnotaļ aktīvas, neļaujot dalībvalstīm ieslīgt savstarpējas salīdzināšanas un klajas kaunināšanas retorikā un **neļaujot institucionalizēt elitārus klubus ES iekšienē**. Respektīvi, tikai situācijā, kad integrācija ne-kodola valstīm tiktu kāda iemesla dēļ liegta vai veidotos divi vai vairāki kodoli Eiropas Savienībā, organizācijas darbība un eksistence būtu apdraudēta. **Eksperti un sabiedrības dažādās ES dalībvalstīs pakāpeniski sāk pieņemt atšķirīgās integrācijas ātrumus**, kuri veidojas gan objektīvu iemeslu dēļ – ekonomiku atšķirības, gan politisku iemeslu dēļ – noteiktu politisko spēku pozicionēšanās konkrētā laika posmā. Tādejādi vairāku ātrumu Eiropa, lai arī pastāv, tomēr tiek uzskatīta par nevēlamu un graužošu aspektu, kuru politiskajā retorikā izmantojot, var iegūt tikai rezultātu, kurš vestu pie dezintegrācijas.

Attiecīgi *Latvijas prezidentūras laikā būtiskākais* ir sekot līdzi dalībvalstu retorikai un **stingri aizstāvēt visu ES dalībvalstu vienlīdzību un nepieciešamību integrēties pilnībā**. Ņemot vērā Latvijas pieredzi un pro-Eiropisko publisko tēlu, Latvija var pieturēties pie argumentiem, kuru pamatā ir visu valstu vienlīdzība un aicinājumi pievienoties esošajiem formātiem, kā arī alternatīvu, **paralēlu formālu vai neformālu veidojumu kritizēšana kā neatbilstoši ES integrācijas idejai**. Skaidra pozīcija par atvērto durvju politiku ļautu Latvijai izvairīties no balansēšanas starp vairākiem potenciālajiem varas centriem prezidentūras laikā. Neskatoties uz to, ka ES institūcijas un pašreiz vadošie politiķi izvairās no ES formālas dalīšanās vairākās grupās, marginālās politiskās grupas šo izmanto politiskā atbalsta gūšanai, sevišķi eirozonas valstīs, kurās Grieķijas attieksme pret krīzes pārvarēšanu nav likusies pieņemama. Visbeidzot, vairāku ātrumu Eiropa, lai arī pastāv faktiski vairākās jomās, tomēr nav izveidojama kā skaidri definēts fenomens īsā laika posmā, kas ļauj Latvijas prezidentūrai izvēlēties arī novilcināšanas taktiku, ja striktu dalījumu vai savstarpējas izslēgšanas idejas kļūtu pēkšņi populāras.

#### 1.4. ES dezintegrācija

Lai arī bieži ir ticis apspriests jautājums par iespējamo ES dalībvalstu atgriešanos pie nacionālistiskas un protekcionistiskas politikas, faktisku piemēru, kad kāda valsts vai to iedzīvotāji to aktīvi sekmētu, nav. Eiroskeptiķu nozīmei ir tendence pieaugt krīzes apstākļos (lūzdu skatīt nākamo nodaļu), tomēr **dezintegrācijas scenārijs, sevišķi pēc finanšu krīzes radītās ekonomiskās nestabilitātes un neziņas beigām, nav ticamākais scenārijs**. Eiroskeptiķu centienos tradicionāli ietilpst politiskās, nevis ekonomiskās integrācijas kritizēšana, tādējādi idejiski tuvinoties kompetenču repatriācijas pozīcijas aizstāvjiem.

Vienlaicīgi gan pastāv bažas, ka ekonomiskās krīzes apstākļos vairāku valstu gadījumā eiroskeptiķiem, kuri aicina uz savu valstu izstāšanos no ES, ietekme var tikai palielināties. Redzamākie piemēri ir ekonomiskās recesijas vai stagnācijas mocītās Grieķija (*Golden Dawn*, Grieķijas Komunistiskā partija u.c.) un Itālija (*Five Star Movement*), kā arī *United Kingdom Independence Party*. Lai arī visbiežāk ES nepieciešamības noliedzēji ir atrodami to ideju aizstāvju starpā, kuri vēršas pret brīvo tirgu un reģionāla vai globāla mēroga uzņēmumiem un korporācijām, kuri ir stingri nācījas valsts suverenitātes aizstāvji vai anarhisti, tomēr **eiroskepticisma idejas dažādās variācijās un atbalsta līmeņos ir sastopamas visās ES dalībvalstīs**, lai arī dažās no tām šo ideju aizstāvji nav vienojušies vienā partijā.

Attiecīgi ES dezintegrācijas ideju popularitātei šobrīd pamatīgu triecienu ir devusi Lielbritānijas pieeja kompetenču izvērtēšanai un pārskatīšanai, jo ļauj veidot rāmāku un intelektuāli sarežģītāku diskusiju ar ES dalībvalstu politiski mērenajiem iedzīvotājiem. Radikālo eiroskeptiķu panākumiem, kuri prezentē savu pozīciju kā diametrāli pretēju ES institūciju veicinātajai ES integrācijai, ir neizdevīga piedāvātā ES funkciju konsolidācijas iespēju pieeja, jo piedāvā ES saglabāšanu ar „uzlabojumiem”. Šī situācija būtu arī pragmatiski jāizmanto Latvijas prezidentūras kontekstā un publiskajās diskusijās par Latvijas interesēm ES uzbūvē.

ES dezintegrācijas kontekstā nedrīkst neatzīmēt arī ārējo faktoru un spēlētāju nozīmi. Visnotaļ skaidra ir bijusi Krievijas pieeja Eiropas Savienībai un klasiskās „skaldi un valdi” politikas pieņemšana. **Krievija saredz individuālu valstu pieeju kā izdevīgāko risinājumu**, un ES integrācija nav tikusi definēta kā veiksmīgākais risinājums. ASV gadījumā ES dezintegrācijas jautājums jau ir daudz sarežģītāks, jo ekonomisko saikņu un sākotnējās loģikas dēļ ir neizdevīgs. Līdzīgi arī ASV „brīdinājumi” Lielbritānijai par izstāšanās no ES nevēlamo raksturu<sup>8</sup> ir signāls ASV skatienam uz ES kā vienotu aktieri.

Tādējādi *Latvijas prezidentūras kontekstā* ir jāņem vērā, ka var nākties reaģēt uz atsevišķu politisko partiju izteikumiem un rīcību, kas var būt destabilizējoša. Atkal jau lielākās bažas šobrīd ir saskatāmas Grieķijas un Itālijas gadījumā, bet paplašinoties radikālo eiroskeptiķu pārstāvībai nacionālajos parlamentos (2014.-2015. gada vidum

<sup>8</sup> Obama Administration Reiterates Belief UK Is Stronger within EU, The Guardian, 23.01.2013., <http://www.theguardian.com/world/2013/jan/23/obama-administration-uk-eu>

nacionālā parlamenta vēlēšanas notiks Beļģijā, Zviedrijā, Latvijā, Somijā, kamēr Lietuvā un Rumānijā – prezidenta vēlēšanas) vai EP, Latvijai var nākties reaģēt ne tikai uz radikālākām idejām, bet arī mēģināt rast pieeju darbam ar **kategoriskāk noskaņotiem politiķiem** attiecīgajās dalībvalstīs vai institūcijās. Pozitīvā iezīmē ir, ka **radikālie eiroskeptiķi bieži nepiedāvā alternatīvu modeli** vai sevišķi jau praktisku pārejas mehānismu ekonomiski un politiski stipri integrētajai Eiropas Savienībai. Vēl vairāk, finanšu integrācijas kontekstā saiknes ir vēl ciešākas un stiepjas ārpus ES ietvara arī Starptautiskā Valūtas fonda kā nozīmīgākā pēdējās instances aizdevēja virzienā. Pašas Latvijas gadījumā ir vērtīgi pasekot līdzībi biedrības „Antiglobālisti” aktivitātēm un plānotajai rīcībai gan EP, gan nacionālo vēlēšanu, gan prezidentūras kontekstā.

## 2. EP vēlēšanu un politisko cīņu faktors 2014. gadā

Šajā nodaļā tiks analizēti 2014.gada 22.-25.maijā paredzēto EP vēlēšanu potenciālie rezultāti. Šajā saistībā īpaša uzmanība tiks pievērsta šādiem jautājumiem: 1) iespējamā eiroseptisko politisko spēku ietekmes palielināšanās; 2) pro-eiropisko politisko grupu, it īpaši Eiropas Tautas partijas grupas (EPP), kā arī Sociālistu un demokrātu progresīvās alianses grupas (S&D) vēlēšanu rezultāti un jaunā Eiropas Komisijas priekšsēdētāja ievēlēšana.

### 2.1. Eiroskeptisko politisko spēku ietekmes palielināšanās

EP vēlēšanās salīdzinājumā ar nacionālajām vēlēšanām ir ievērojami **mazāka vēlētāju aktivitāte** un tās ir vairāk pakļautas t.s. protesta balsojumam. Ņemot vērā eirozonas krīzi un īstenotos taupības pasākumus, tiek prognozēts, ka EP vēlēšanās ES pilsoņi izmantos iespēju veikt **protesta balsojumu**, attiecīgi EP ievēlot radikālus eiroskeptiskus politiskos spēkus. Tā, piemēram, tiek prognozēts, ka šiem spēkiem **jaunajā EP sasaukumā varētu būt ap 100-160 EP deputātu vietu**<sup>9</sup> (no 751); labējie ekstrēmisti (galējie labējie) varētu iegūt maksimāli 90 EP deputātu vietas<sup>10</sup>, savukārt kreisajiem ekstrēmistiem (galējiem kreisajiem) tiek prognozētas aptuveni 70 vietas<sup>11</sup>. Parādās arī citas prognozes, norādot, ka radikālie eiroskeptiskie politiskie spēki (t.s. "anti-Eiropas populistu") varētu iegūt ap 15% no EP deputātu vietām, proti, aptuveni 110-120 deputātu vietas).

Lai radikālie eiroskeptiskie politiskie spēki iegūtu reālu ietekmi uz likumdošanas procesu EP, izšķiroša nozīme būs to spējai konsolidēties politiskajā grupā<sup>12</sup>.

Tā, piemēram, pašreizējā EP sasaukumā **galēji labējiem** ir izdevies izveidot politisko grupu – "Brīvības un demokrātijas Eiropa" (EFD); tajā darbojas 32 deputāti no 12 ES dalībvalstīm (no 32 deputātiem deviņi pārstāv *UK Independence Party*, septiņi – Itālijas Ziemeļu līgu). Taču EFD licis saprast, ka *Marine Le Pen* vadītā Francijas Nacionālā Fronte nākamā EP sasaukuma ietvaros šajā politiskajā grupā piedalīties nav gaidīta. Ņemot vērā šo EFD nostāju, *Le Pen* un *Geert Wilders* (Nīderlandes Brīvības partija) 2013. gada novembrī ir paziņojuši par ciešākas sadarbības nodomu ("vēsturisku jaunas alianses" izveidošanu, kurai savā darbībā salīdzinājumā ar EFD būtu jābūt vairāk vienotai). Minētā kontekstā jāņem vērā, ka pati EFD ir atzinusi, ka

<sup>9</sup> Leparmentier A. There Will Be no Anti-EU Wave, Le Monde, 12.12.2013

<http://www.presseurop.eu/en/content/article/4400221-there-will-be-no-anti-eu-wave>

<sup>10</sup> UK Independence Party (UKIP), Polijas Tautas partija, *Marine Le Pen* vadītā Francijas Nacionālā fronte, *Geert Wilders* vadītā Nīderlandes Brīvības partija, grieķu neonacistu partija Zelta rītausma un ungāru *Jobbik*.

<sup>11</sup> Leparmentier A. There Will Be no Anti-EU Wave, Le Monde, 12 December 2013

<http://www.presseurop.eu/en/content/article/4400221-there-will-be-no-anti-eu-wave>

<sup>12</sup> Minētā kontekstā papildus jāņem vērā, ka vēsture liecina, ka labējie ekstrēmisti ļoti reti ir spējuši efektīvi sadarboties, proti, vairākos EP sasaukumos labējiem ekstrēmistiem "vai nu vispār nav bijušas politiskās grupas, bijusi grupa, kas izjūk, vai arī grupa sadalījusies attiecīgi labējos un galēji labējos grupējumos". Mudde C. A European Shutdown? The 2014 European Elections and the Great Recession. 04.,11.2013.



šajā EP sasaukumā tai nav "izdevies būt sekmīgai"<sup>13</sup>. Tas daļēji izskaidrojams ar to, ka EFD (atšķirībā citām EP politiskajām grupām) nekad nav bijusi kopīga, pan-eiropiska darba kārtība; EFD deputāti līdz ar to piederību šai politiskajai grupai ir izmantojuši kā platformu "nacionālo jautājumu risināšanai un mediju uzmanības piesaistīšanai"<sup>14</sup>.

Ievērojot šo politisko notikumu attīstību un eiroseptisko politisko spēku publiskajā telpā paustos viedokļus, **iespējami šādi nākotnes scenāriji:**

- 1) EFD un *Le Pen/Wilders* iniciētā politiskā grupa pastāv paralēli;
- 2) *Le Pen/Wilders* iniciētā politiskā grupa kļūst par vienīgo radikālo (galēji labējo) eiroseptiķu politisko grupu; pārējie (*UK Independence Party*, tai skaitā) savukārt kļūtu par pie politiskajām grupām nepiederošiem deputātiem;
- 3) EFD paliktu kā vienīgā radikālo (galējo labējo) eiroseptiķu politiskā grupa, savukārt *Le Pen* (un, iespējams, arī *Wilders*) politisko partiju pārstāvji kļūtu par pie politiskajām grupām nepiederošiem deputātiem.<sup>15</sup>

Savukārt, atgriežoties pie *Le Pen* un *Wilders* plāna par jaunas politiskās grupas izveidi – praksē tas varētu radīt sarežģījumus, ņemot vērā EP Reglamenta 30.panta pirmo daļu, kas nosaka, ka "politiskajā grupā apvienojas deputāti, kas ievēlēti vismaz vienā ceturtdaļā dalībvalstu" (tātad – septiņās dalībvalstīs) un ka "minimālais deputātu skaits, lai izveidotu politisko grupu, ir 25 deputāti". Līdz šim izskanējis, ka šādā *Le Pen* un *Wilders* iniciētā politiskajā grupā varētu piedalīties arī Austrijas Brīvības partija, Beļģijas *Vlaams Belang* un zviedru demokrāti (Dānijas Tautas partija piedāvājumu pievienoties *Le Pen* un *Wilders* aliansei ir noraidījusi).<sup>16</sup>

Savukārt, ja *Le Pen* un *Wilders* izdodas izveidot jaunu politisko grupu, jāņem vērā, ka politiskās grupas kapacitāte ietekmēt likumdošanas procesu EP nav vērtējama tikai attiecīgās politiskās grupas lieluma (pārstāvošo deputātu skaita) ziņā (t.s. nominālā ietekme – *nominal power*). Proti, lai adekvāti novērtētu politiskās grupas ietekmi uz likumdošanas procesu EP, jāņem vērā arī politiskās grupas vienotība un dalības intensitāte balsojumos (t.s. faktiskā ietekme). Tā, piemēram, līdzšinējie novērojumi liecina, ka lielās un vidēji lielās politiskās grupas ir vairāk vienotas balsojumos un arī to dalība balsojumos<sup>17</sup> ir augstāka. Tātad iespējams secināt, ka šo politisko grupu faktiskā ietekme ir lielāka par to nominālo ietekmi. Savukārt mazo (un radikālo) politisko grupu ietekme atpaliek no nominālās, jo šo grupu deputāti balsojumos

<sup>13</sup> Alessi C. Populists Fail to Shift EU Balance, Der Spiegel, 18.11.2013.

<http://www.spiegel.de/international/europe/populist-bloc-fails-to-change-agenda-in-european-politics-a-934268.html>

<sup>14</sup> Tā, piemēram, EFD deputāti EP plenārsēdēs teikuši visvairāk runu, apmēram 200 uz katru EFD deputātu (salīdzinājuma – EPP un S&D 150 runas uz katru deputātu). Alessi C. Populists Fail to Shift EU Balance. Der Spiegel. 18 November 2013. <http://www.spiegel.de/>

<sup>15</sup> Alessi C. Populists Fail to Shift EU Balance, Der Spiegel, 18.11.2013. <http://www.spiegel.de/>

<sup>16</sup> *Le Pen* un *Wilders* ir noraidījuši iespēju sadarboties ar grieķu neonacistu partiju Zelta rītausmas un ungāru Jobbik. Papildus jāņem vērā, ka gadījumā, ja *Wilders* uzsāk nopietnu sadarbību ar *Le Pen* un Austrijas Brīvības partiju, Nīderlandes Brīvības partijas ietvaros var notikt šķelšanās.

<sup>17</sup> Salīdzinājumam "Zaļie/Eiropas brīvā apvienība" bijuši visaktīvākie; šai politiskajai grupai seko abas lielākās grupas – EPP un S&D.

pedalās retāk un ir arī mazāk vienoti (EFD gadījumā nominālā ietekme ir divas reizes lielāka par tās faktisko ietekmi)<sup>18</sup>.

Savukārt attiecībā uz **galējiem kreisajiem** (kreisajiem ekstrēmistiem) jāņem vērā, ka Eiropas Apvienotā kreiso un Ziemeļvalstu Zaļo kreiso spēku konfederālā grupa (GUE/NGL) ir samērā stabils politiskais spēks EP (kā politiskā grupa EP darbojas kopš 1994.-1995.gada). Eiropas Parlamenta 7. sasaukumā šo politisko grupu pārstāvēja 35 deputāti no 12 dalībvalstīm, savukārt pēdējās aptaujas liecina, ka šīs politiskās grupas nominālā ietekme EP 8. sasaukumā pieaugs, proti, GUE/NGL varētu iegūt vairāk kā 50-60 EP deputātu vietas (politiskajā grupā galvenokārt ietilptu deputāti no Itālijas (iegūstot vismaz četras EP deputātu vietas), Grieķijas (galvenais politiskais spēks – *Syriza*, iegūstot orientējoši astoņas EP deputātu vietas) un Francijas (iegūstot orientējoši astoņas EP deputātu vietas)). Savukārt, ņemot vērā iepriekš minēto par mazo (un radikālo) politisko grupu nominālo un faktisko ietekmi, prognozējams, ka GUE/NGL faktiskā ietekme EP 8. sasaukuma ietvaros būtiski nepieaugs.

*Potenciālais scenārijs un izaicinājumi Latvijas prezidentūrai ES Padomē:*

- Latvijas prezidentūrai jāreķinās ar lielāku radikālo eiroskeptisko (gan galēji labējo, gan galēji kreiso) politisko spēku pārstāvību jaunajā EP sasaukumā (līdz pat 100-160 deputātiem). Lai arī to **nominālā ietekme palielināsies, pastāv lielā varbūtība, ka to faktiskā ietekme likumdošanas procesā EP paliks nemainīga** (vai arī mazliet palielināsies). Tomēr vienlaikus jāņem vērā, ka pastāv risks, ka šie politiskie spēki **varētu ieņemt atsevišķus EP nozīmīgus amatus** (komiteju priekšsēdētāji, ziņotāji, ēnu ziņotāji);
- Radikālie eiroskeptiskie politiskie spēki (it īpaši galējie labējie) vairāk koncentrēsies uz savu ideju popularizēšanu un publicitāti (runas EP plenārsesijās u.tml.), ne tik daudz uz iesaisti likumdošanas procesā EP. Ņemot vērā minēto un to, ka jaunais EP būs politiski sarežģītāks, **Latvijas prezidentūrai jābūt gatavai aizstāvēt ES ideju**, ES vērtības un citus ES būtiskus jautājumus.

## **2.2. Pro-eiropisko politisko grupu vēlēšanu rezultāti un EK priekšsēdētāja ievēlēšana**

Ir skaidrs, ka lielākā cīņa par uzvaru EP vēlēšanās būs starp S&D un EPP; S&D mēģinās EPP uzvarēt vai iegūt EPP līdzīgu balsu skaitu. Prognozes gan liecina, ka **S&D varētu iegūt 209 deputātu vietas (pašlaik – 184), savukārt EPP – 222 (pašlaik – 265)**<sup>19</sup>. Deputātu vietu skaitu varētu zaudēt "Eiropas Liberāļu un demokrātu apvienība" (ALDE) (no 85 uz 60-70) un "Zaļie/Eiropas brīvā apvienība" (no 58 uz 40). Tātad pro-eiropisko politisko grupu deputātu vietu skaits varētu sasniegt 520-530, kas ir aptuveni 70% no kopējā EP deputātu skaita.

<sup>18</sup> Frantescu D. The Balance of Power in the Current European Parliament Is Crucial for Understanding the Issues at Stake in the 2014 European Elections, 14.10. 2013., <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/10/24/the-balance-of-power-in-the-current-european-parliament-is-crucial-for-understanding-the-issues-at-stake-in-the-2014-european-elections/>

<sup>19</sup> Jāņem vērā EPP un S&D atšķirīgās pieejas eirozonas krīzes risināšanā (EPP ir atbalstījis taupības pasākumus, savukārt S&D tam ir iebildusi).

Papildus jāatzīmē, ka šī būs pirmā reize, kad EK priekšsēdētājs tiks ievēlēts atbilstoši Lisabonas līgumā nostiprinātajai procedūrai. Līguma par Eiropas Savienību 17. panta septītā daļa noteic, ka, "ņemot vērā Eiropas Parlamenta vēlēšanas un pēc atbilstīgas apspriešanās, Eiropadome, pieņemot lēmumu ar kvalificētu balsu vairākumu, piedāvā Eiropas Parlamentam kandidātu Komisijas priekšsēdētāja amatam. Šo kandidātu Eiropas Parlaments ievēl ar savu locekļu balsu vairākumu. Ja šis kandidāts nesaņem nepieciešamo vairākuma atbalstu, Eiropadome, pieņemot lēmumu ar kvalificētu balsu vairākumu, viena mēneša laikā iesaka jaunu kandidātu, kuru Eiropas Parlaments ievēl, ievērojot tādu pašu procedūru".

EP politisko grupu ietvaros **jau tikuši nominēti EK priekšsēdētāja amata kandidāti**<sup>20</sup>. Tā, piemēram, 2013.gada oktobrī par S&D kandidātu kļuvis EP prezidents *Martin Schulz*. Savukārt 2014.gada martā EPP kā savu kandidātu izvirzīja bijušo (ilggadējo) Luksemburgas premjerministru *Jean Claude Juncker*. Savukārt ALDE par EK priekšsēdētāja kandidātu izvirzījusi *Guy Verhofstadt* (ALDE priekšsēdētāju un bijušo Beļģijas premjerministru), savukārt EK loceklis *Olli Rehn* (bijušais Komisārs ekonomikas un monetāro lietu, kā arī eiro jautājumos) izvirzīts kā kandidāts citam nozīmīgam ES amatam (it īpaši ekonomikas jomā vai ārlietu jautājumos); abi kandidāti priekšvēlēšanu kampaņu veica kopīgi.<sup>21</sup> Būtiski ņemt vērā arī grieķu izcelsmes kandidāta *Alexis Tsipras* un zaļo kandidātes vācietes *Ska Keller* izvirzīšanu amatam. Sevišķi *Keller* gadījumā vēlētajiem tiek piedāvāts gados jauns Eiropas Komisijas priekšsēdētāja kandidāts, par kuru varētu balsot gan protesta vēlētajiem, gan arī neizlēmušiem. Tāpat abi kandidāti EP vēlēšanām piesaista jauniešu auditoriju. Svarīgi atzīmēt, ka divi no kandidātiem ir no Vācijas un neviens nav no Austrumeiropas vai Ziemeļeiropas.

Plānots, ka EK priekšsēdētājam vajadzētu tikt ievēlētam 2014. gada septembrī vai oktobrī. EP kandidāts jāievēl ar balsu vairākumi, proti, ar 376 deputātu balsīm. Ievērojot minēto un iepriekš norādītos potenciālos EP vēlēšanu rezultātus, **iespējami šādi scenāriji:**

- 1) S&D un EPP (aptuveni 420-430 balsis) ievēlēs tās politiskās grupas kandidātu, kura uzvarējusi EP vēlēšanās, vai arī vienojas par kompromisa kandidātu, kas pārstāv politisko grupu, kas uzvarējusi EP vēlēšanās;
- 2) S&D, EPP un ALDE (aptuveni 490-500 balsis) ievēlēs tās politiskās grupas kandidātu, kura uzvarējusi EP vēlēšanās, vai arī ievēlēs ALDE kandidātu, ja ALDE šajā koalīcijā ir nozīmīga loma<sup>22</sup>.

<sup>20</sup> Šāda EP politisko grupu aktivitāte (parlamentārā pieeja EK priekšsēdētāja izvēlē) tikusi kritizēta, jo var būtiski paildzināt izvēles procesu (Eiropadomes redzējums var nesakrist ar EP redzējumu, un otrādi; proti, kandidāts var nodrošināt nepieciešamo vairākumu EP, bet ne Eiropadomē, un otrādi).

<sup>21</sup> Paziņojums par *Guy Verhofstadt* un *Olli Rehn* 2014.gada 20.janvāra vienošanos: <http://www.aldeparty.eu/en/press-releases/agreement-between-olli-rehn-guy-verhofstadt-statement-alde-party-president>

<sup>22</sup> Bertoncini Y., Kreilinger V. The 2014 European Parliament Elections Will See Populist Parties Make Gains, but They Will Remain a Battle for Control between Mainstream Parties. 3.12.2013. <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/12/03/the-2014-european-parliament-elections-will-see-populist-parties-make-gains-but-they-will-remain-a-battle-for-control-between-mainstream-parties/>

**Ņemot vērā Vācijas lielo ietekmi ES, būtisks ir Vācijas redzējums par vēlamo EK priekšsēdētāja kandidātu.** Ņemot vērā koalīciju Vācijā (CDU ar SPD, kas ietilpst S&D; *Martin Schulz* ir arī ilggadējs SPD biedrs), domājams, Vācijas kanclerei nevarētu būt iebildumu, ja par EK priekšsēdētāju tiktu ievēlēts *Martin Schulz*. Taču Vācijas kanclere kā CDU (kas ietilpst EPP) vadītāja nevar publiski atbalstīt *Martin Schulz*. Vienlaikus gan jāņem vērā, ka gadījumā, ja arī Vācijas kanclere gribētu, viņai Eiropadomē būtu sarežģīti mobilizēt vairākumu pret *Martin Schulz*, ņemot vērā, ka *Martin Schulz* būtu atbalsts gan no Francijas prezidenta *Francois Hollande*, gan arī Itālijas premjerministra *Matteo Renzi*. Papildus jāņem vērā – ja Eiropadome par EK priekšsēdētāju virza S&D kandidātu, tad, iespējams, lai saglabātu politisko balansu, par nākamo Eiropadomes prezidentu varētu tikt nominēts EPP (pietuvināts) kandidāts.

*Potenciālais scenārijs un izaicinājumi Latvijas prezidentūrai ES Padomē:*

- Jaunā EK priekšsēdētāja ievēlēšanas kārtība (EK priekšsēdētāja izvēle, ņemot vērā Eiropas Parlamenta vēlēšanas) **rada risku, ka EK priekšsēdētājs varētu būt pārāk politisks** (kas attiecīgi varētu apdraudēt EK neitralitāti kā tādu); tāpat arī ļoti iespējams, ka **EK un EP kļūs par vēl lielākiem sabiedrotajiem** (jo abās institūcijās varētu dominēt vieni un tie paši politiskie spēki);
- Ja par EK priekšsēdētāju kļūst S&D kandidāts (šāda varbūtība ir augsta), Latvijas prezidentūrai jāņem vērā, kā ES dienaskārtībā parādīsies arvien vairāk ar sociālo dimensiju saistītie jautājumi<sup>23</sup>. Turklāt jāņem vērā, ka arī Vācijas vīzijā par ES<sup>24</sup> (ņemot vērā iekšpolitisko situāciju un jauno koalīcijas sastāvu) **sociālie jautājumi iegūs arvien lielāku nozīmi.**

<sup>23</sup> Tā, piemēram, paziņojot S&D kandidatūru EK priekšsēdētāja amatam, S&D uzsvērusi, ka lielāka uzmanība pievēršama tādiem jautājumiem kā jauniešu bezdarbs, augošā nabadzība un pieaugošā plaisa starp bagātājiem un nabadzīgajiem.

<sup>24</sup> Vācijas kanclerei ir vīzija par tālejošām ES reformām, tai skaitā, EK pilnvaru palielināšana, lielāku kontroli pār nacionālajiem budžetiem, eirozonas dalībvalstu konkurētspējas/izaugsmes rādītāju monitoringu.



### 3. Vispārīgie secinājumi

- Nav redzami apstākļi, kuri varētu izraisīt pēkšņu institucionālu vai politisku krīzi Eiropas Savienībā, ja vien nacionālo vai EP vēlēšanu kontekstā uz politiskās skatuves neparādās klaji populistiski spēki, kuri spēj veiksmīgi apelēt pie ekonomisko problēmu mākto valstu iedzīvotājiem.
- Vācijas modernā *Große Koalition* apvieno ekonomiskā ideoloģijā pretējus politiskos spēkus, tādējādi mazinot šķeltniecisku ideju (Ziemeļu/Dienvidu vai vairāku ātrumu Eiropas) potenciālu nostiprināšanos arī visā ES līmenī (izaugsmes un taupības diskusijas kontekstā).
- 2014. gadā ir sagaidāma Lielbritānijas ziņojumu rezultātu un subsidiaritātes principa plašāka diskutēšana Eiropas Savienībā un analītiķu kopienās.
- EP vēlēšanu kontekstā ir atsevišķu politiku vēlme diskutēt par ES pārmaiņām un ES lomu ir saistīta ne tikai ar populāro eiroskeptiķu partiju, bet arī ekonomiskās krīzes un bezdarba izraisīto nepatiku.
- Diskusijas turpināsies par EK jau izteiktajiem ES attīstības piedāvājumiem, un nav izslēgtas arī „aizejošā” Eiropadomes prezidenta iniciatīvas.
- Maz ticami scenāriji ir ES dezintegrācijas vai „vairāku ātrumu Eiropas ideju” popularizēšanās.
- No EP vēlēšanu viedokļa, Latvijas prezidentūras kontekstā ir jāreķinās ar lielāku radikālo eiroskeptisko politisko spēku pārstāvību jaunajā EP sasaukumā (iespējami aptuveni 15%).
- Vienlaicīgi, jāpatur prātā un jātiecas turpināt marginalizēt šīs politiskās partijas un idejas ES lēmumu pieņemšanas procesā, sevišķi amatu sadalē. Radikālajiem eiroskeptiķiem ir raksturīgs populisms, ko var mazināt tikai labi skaidroti ES lēmumi un arī mazāk redzamas gan dalībvalstu, gan ES institūciju savstarpējās domstarpības lēmumu pieņemšanā.
- 2014. gada pavasara notikumi Ukrainā mazina dezintegrācijas draudus Eiropas Savienībā, jo ir atgādinājuši gan ES institūcijām, gan daudzām dalībvalstīm, sevišķi Ziemeļeiropā un Austrumeiropā par ārējo draudu aspektu un novirzījuši fokusu no iekš-ES diskusijām.
- Ir novēroti centieni no ārpuses aktīvāk šķelt ES valstu pozīcijas, izmantojot tiešu jautājumu lobiju un sadarbību ar nekonstruktīviem politiskajiem spēkiem Eiropas Savienībā.
- EK priekšsēdētāja izvēlē centrālais noteicošais faktors būs jaunā ievēlēšanas kārtība, kas jauno kandidātu atlasī un rezultātus padarīs politizētākus nekā ir bijis līdz šim.
- Faktiskais iznākums, kas jāņem vērā Latvijas prezidentūras kontekstā, ir EK un EP politiskā tuvināšanās, kas šo koalīciju vēl vairāk nostatīs pret Padomi, apgrūtinot arī prezidentūras darbu.
- Konkrēti Latvijas prezidentūras kontekstā ir jāreķinās, ka EK priekšsēdētāja amatu var iegūt sociāldemokrātu pārstāvis, kurš turpinātu uzsvērt sociālos jautājumus ES dienaskārtībā, sevišķi augstā bezdarba apstākļos daudzās ES valstīs.



LATVIAN INSTITUTE OF  
INTERNATIONAL AFFAIRS  
LATVIJAS ĀRPOLITIKAS INSTITŪTS

Latvijas Ārpolitikas institūts tika izveidots Rīgā 1992. gadā kā bezpeļņas organizācija, kam uzdots sniegt Latvijas lēmumu pieņēmējiem, ekspertiem un plašākai sabiedrībai analīzi, ieteikumus un informāciju par starptautiskajiem procesiem, reģionālās drošības jautājumiem, ārpolitikas stratēģiju un izvēles iespējām. Arī šobrīd Institūts ir neatkarīga biedrība, kas veic pētījumus, izdod publikācijas, kā arī rīko lekcijas, seminārus un konferences, kas saistītas ar starptautiskās politikas jautājumiem.

[www.liia.lv](http://www.liia.lv), [www.lai.lv](http://www.lai.lv)